

ВСТУП

У наш час, коли перед українським суспільством надзвичайно гостро стоять проблеми моральної кризи, нівелювання релігійної та національної свідомости, невизначености на шляху державотворення, розгублености в освітньо-виховній сфері тощо, без перебільшення можна вважати актуальною потребу відродження і розвитку системи освіти і виховання. Непересічну роль у цих процесах відіграє богословська освіта, оскільки освіта і виховання у нашому народі завжди були пов'язані з духовністю. Співзвучною з цією особливістю нашої культури є настанова Господа нашого Ісуса Христа: «Ідіть і зробіть учнями усі народи, християчи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа» (Мт. 28:19а). Зробити учнями, означає навчати, а навчання – це і є освіта у широкому розумінні.

Процес відродження богословської освіти черпає свій потенціал в історичному досвіді. Український Католицький Університет, котрий є втіленням багатолітніх прагнень Української Греко-Католицької Церкви, української інтелігенції та наукової еліти нашого народу до створення власного богословського вищого навчального закладу, у своїй діяльності також базується на традиційних засадах української богословсько-освітньої парадигми. Проте самотність української богословської традиції, котра упродовж історії зазнавала впливів інших традицій, виклики сучасности вимагають віднайдення справжньої ідентичности нашого богослов'я загалом. А здійснення цього процесу неможливе без участі у ньому вищих навчальних закладів, зокрема богословських. В умовах сучасного розвитку УГКЦ та її структур чільне місце займає Український Католицький Університет, котрий фахово займається богослов'ям. Богослов'я ж є душею Церкви. Одним із плодів діяльності УКУ стало державне визнання богослов'я в Україні. (15 травня 2010 року богослов'я було внесене до Переліку спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань. «Богослов'я» як наукову спеціальність зараховано до галузі «Філософські науки»).

Для успішної самореалізації УКУ необхідно чітко виначити концепцію богословської освіти загалом та основні концептуальні позиції університету зокрема. Перший чинник втілює Концепція богословської освіти УГКЦ, а другий відображає Статут, навчальні програми, богословсько-наукова діяльність самого УКУ.

Мета цієї праці – простежити історично-спадкову лінію розвитку богословської освіти Українського Католицького Університету, оглянувши історичний розвиток богословської освіти в Україні, а також спробувати охарактеризувати концепцію богословської освіти УКУ у співставленні з Концепцією богословської освіти УГКЦ, аналізуючи загальні концептуальні ідеї, висловлені на інавгураційних нарадах УКУ 2003 р., метод богословлення і феномен міждисциплінарної інтеграції в УКУ.

Ця дипломна робота поділяється на два розділи. Перший розділ має історичний характер, а другий – концептуальний. У першому розділі «Історичний розвиток богословської освіти в Україні та УГКЦ зокрема» здійснюємо історичний огляд богословської освіти в Україні періоду від Хрещення Русі до заснування Богословської Академії у Львові, акцентуємо увагу на розвитку богословської освіти у Львівській Богословській Академії на двох етапах її діяльності: в період від заснування до ліквідації та у відновленій Львівській Богословській Академії у незалежній Україні. Окремо розглядаємо Концепцію богословської освіти УГКЦ як один із найважливіших документів

УГКЦ, який відображає сучасний етап становлення української богословсько-освітньої системи.

У другому розділі «Концепція освіти Українського Католицького Університету» зосереджуємось на концептуальних засадах УКУ, намагаючись окреслити мету і завдання УКУ як вищого богословського закладу. Звертаємо особливу увагу на метод богословлення та міждисциплінарну інтеграцію в УКУ. Окрім того, намагаємось розглянути Статут УКУ як спосіб реалізації мети і завдань української богословської освіти, окреслених у Концепції богословської освіти УГКЦ.

Джерельною літературою для нашого дослідження слугували інавгураційні доповіді, присвячені відкриттю УКУ у Львові, опубліковані у збірці «Ідентичність і місія Українського Католицького Університету. Доповіді, промови і дискусії інавгураційних урочистостей 25-29 червня 2002 року». Інавгураційні матеріали містять основні концептуальні ідеї щодо УКУ як такого. Ці ідеї є різномірними і багатограними, проте в цілості вони утворюють комплекс можливих шляхів розвитку закладу.

Для з'ясування історичного розвитку української богословської освіти та дослідження історичних витоків УКУ використовуємо збірку джерел і матеріалів з історії Української Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, оскільки УКУ є спадкоємцем останньої і продовжувачем її науково-освітньої діяльності. Ця збірка укладена випускником Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, д-ром Павлом Сеницею, і має назву «Світильник Істини». У дипломній роботі використовується перший том праці. Найціннішим матеріалом із цієї збірки є промови і доповіді митрополита Андрея Шептицького, засновника Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, і тодішнього ректора цього закладу Йосифа Сліпого. Окрім того, для висвітлення цього питання послуговуємось дослідженням Миколи Пристая з історії Львівської Духовної Семінарії та Львівської Богословської Академії. Деякі історичні відомості черпаємо з праці Йосифа Сліпого «Греко-католицька Духовна Семінарія у Львові», котра докладно описує історію богословської освіти в Україні. Названі джерела мають надзвичайно велику наукову цінність, оскільки є ґрунтовними дослідженнями і безпосередніми джерелами поставленого питання, а їх автори є прямими та активними учасниками процесу становлення і діяльності Львівської Богословської Академії.

Розкрити питання ідентичності української богословської освіти допомогли чисельні статті, присвячені східному богослов'ю провідних сучасних богословів нашої Церкви, опубліковані у періодичному виданні Українського Богословського Наукового Товариства та Львівської Богословської Академії (сьогодні – УКУ) «Богословія». Серед них найбільш необхідними для цієї роботи стали статті богословів Михайла Димида, Бориса Гудзяка, Святослава Шевчука, Мирона Бендика, Івана Гаваньо, Мирослава Татарина та інші. Ці автори одностайні щодо самотності східного богослов'я. І хоча їхні думки у цій царині мають дещо відмінний характер, у комплексі вони становлять широке поле для дослідження та пошуку ідентичності східного богослов'я загалом і українського зокрема. Для висвітлення відповідності концептуальних засад Статуту УКУ до Концепції богословської освіти УГКЦ предметом дослідження служить Статут Українського Католицького Університету Української Греко-Католицької Церкви. Зазначимо, що УКУ має два статuti; один, зареєстрований Державним Комітетом України у справах релігії та Міністром України у справах національностей, міграцій та культур і затверджений Верховним Архієпископом Української Греко-Католицької Церкви Любомиром (Гузаром), діє у канонічно-правовому полі Католицької Церкви, а другий, затверджений

Міністерством освіти і науки України і Загальними зборами членів Фонду св. Климентія як Статут вищого навчального закладу згідно з відповідними вимогами чинного законодавства України, діє у державному правовому полі України. Текст самої Концепції богословської освіти УГКЦ опублікований у журналі «Богословія». Звернімо увагу на те, що Концепція є важливим кроком на шляху розвитку богословської освіти в Україні наприкінці ХХ і початку ХХІ століть. Вона є плодом праці не одного провідного українського богослова і відіграє непересічну роль у становленні сучасної української богословської освіти.

У цій праці застосовано методи дослідження, аналізу, порівняння та синтезу. Історична частина дипломної роботи укладена синтетично за допомогою дослідження різних джерел. Для огляду Концепції богословської освіти УГКЦ слугував метод аналізу та частково порівняння. У другому розділі, концептуальній частині цієї праці, використано здебільшого методи аналізу, порівняння із синтетичним викладом матеріалу.

Цінність цієї праці полягає у дослідженні та аналізі концептуальних засад української богословської освіти у співставленні їх з такими засадами УКУ. Зокрема, в праці вперше проаналізовано матеріали інавгураційних нарад, присвячених відкриттю УКУ у Львові, а також подано синтетичний погляд на концепцію освіти в УКУ.

Обсяг дипломної роботи не дає змоги детально розглянути всі концептуальні засади, ідеї, пропозиції, які стосуються освіти в УКУ, тому певні аспекти цієї проблематики потребують більш конкретного дослідження та опрацювання.

ВИСНОВКИ

Завершуючи наше дослідження, звернемо увагу на те, чого вдалося досягнути в роботі, а також коротко оглянемо основні думки, заради яких і була написана дипломна робота. Український Католицький Університет як спадкоємець Греко-Католицької Богословської Академії у Львові став першим у незалежній Україні саме українським і католицьким богословським вищим навчальним закладом, беручи до уваги у своїй діяльності, окрім самобутності української богословської традиції, ще й здобутки західного богослов'я. Базуючись на історичному досвіді та духовній і богословській східнохристиянській українській традиції, УКУ намагається втілювати Концепцію богословської освіти в Україні та виражати ідентичність українського богослов'я.

У першому розділі дипломної роботи «Історичний розвиток богословської освіти в Україні та УГКЦ зокрема» досліджено історичний розвиток богословської освіти в Україні та з'ясовано, що освіта і виховання завжди були пов'язані з духовністю, адже парадигма мислення наших предків мала богословське підґрунтя, тому й навчання було нерозривно пов'язане з духовністю, що й визначало освітню концепцію в цілому. У період зустрічі християнського Сходу і Заходу в релігійно-культурному житті українського народу (ХVI-ХVII ст.) богословська освіта набувала конфесійних відмінностей, проте залишалась невід'ємною від освіти загалом. У ХVIII-ХІХ ст. у розвитку духовних навчальних закладах простежується тенденція зростання академічності богословської освіти, що проявлялося, зокрема, у тісному зв'язку з університетами. Ця тенденція й була одним із мотивів для появи виразного прагнення провідників Української Церкви, української інтелігенції та наукової еліти створити власний богословський вищий навчальний заклад, вінцем чого стало спочатку створення Греко-Католицької Богословської Академії у

Львові, а в наш час – відкриття Українського Католицького Університету. Частково ці прагнення втілювала Києво-Могилянська Академія, але це не стосується предмету дослідження цієї дипломної роботи, оскільки цей заклад не має місця в історично-спадковій лінії розвитку богословської освіти Українського Католицького Університету. А таку лінію можна окреслити так: Грецька Колегія св. Атанасія в Римі (1577 р.), яка стала зразком для пізніших греко-католицьких семінарій, зокрема для Барбареуму у Відні (1775 р.); власне Барбареум, на традиціях котрого розвивалась, принаймні на початках, Генеральна Семінарія у Львові (1783 р.) (його називають предтечею Львівської Богословської Академії); Львівська Богословська Академія (1929 р.), з якої й розвинувся Український Католицький Університет. Спільною ланкою для названих закладів-попередників УКУ було поєднання високого рівня духовного та інтелектуального виховання.

Першим кроком відновлення скасованої радянською владою Богословської Академії у Львові стало заснування Українського Католицького Університету св. Климента в Римі. Проте у нашому дослідженні ми зосередили увагу одразу на відновлену 1994 року Львівську Богословську Академію (ЛБА), оскільки саме вона є тією самою Академією, котру заснував Митрополит Андрей Шептицький 1928 року. Натомість, УКУ в Римі можемо вважати проміжною ланкою, або бічною лінією генеалогічного дерева ЛБА та УКУ (у Львові).

Намагаючись окреслити виклики і проблеми богослов'я періоду заснування та діяльності Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, можемо назвати основні завдання богословської освіти, які намагався виконати цей заклад. Серед таких завдань було: виховання високоосвіченого духовенства, захист науковості богослов'я, розвиток католицького богослов'я на Сході та збагачення католицького богослов'я в цілому, поєднання ортодоксійності католицького богослов'я та оригінальності і самобутності східного богослов'я київської християнської традиції, подолання конфронтації між вірою та розумом, Божим об'явленням та емпіричними науками, сприяння консолідації та усвідомленню ідентичності нації.

Організація Греко-Католицької Богословської Академії у Львові носила виразний католицький характер, водночас враховуючи у навчальній програмі східнохристиянську київську традицію. Тому цей заклад брав до уваги як самобутність київської традиції, так і вимоги та здобутки західного богослов'я.

Відновлена 1994 року Львівська Богословська Академія стала спадкоємицею академії, котру заснував митрополит Андрей Шептицький 1928 року. Ідентичність, завдання і мета діяльності ЛБА в нових суспільно-політичних умовах була визначена її історичним розвитком. Завдання і мету своєї діяльності відновлена академія перейняла (а радше відновила) від Греко-Католицької Богословської Академії у Львові. Довготривалим завданням відновленого закладу стало стимулювання розвитку богослов'я та інтелектуального життя, утвердження християнського світогляду в суспільстві. А першочерговою метою було відновлення всебічної та цілісної філософсько-богословської програми навчання, організація богословської освіти загалом, вироблення власних богословських ресурсів своєї Церкви, формування відповідної літератури тощо. Концепція богословської освіти УГКЦ як вияв одного з найважливіших етапів становлення сучасного українського богослов'я формулює основні завдання богословської освіти на сьогодні, наголошуючи, що ці завдання потрібно здійснювати шляхом базування на історичному досвіді та пошуку і використання сучасних методів, а

також високої академічності богослов'я, охопивши процесом загального християнського виховання і спеціальної богословської освіти всі ділянки життєдіяльності людини. Богословська освіта повинна базуватись на патристичному і літургійному принципах східного богослов'я.

У другому розділі дипломної роботи «Концепція освіти Українського Католицького Університету» здійснено спробу охарактеризувати концепцію освіти УКУ, зосереджуючись на концептуальних ідеях, висловлених у ході інавгураційних нарад, присвячених відкриттю УКУ, а також спробу визначити метод богословлення та міждисциплінарну інтеграцію у закладі. Окрім того, ми намагались розглянути Статут УКУ як спосіб реалізації мети і завдань української богословської освіти, окреслених у Концепції богословської освіти УГКЦ. Так, у дослідженні вдалося встановити, що УКУ насамперед покликаний нести усіма властивими йому засобами Добру Новину у всі сфери життєдіяльності людини, діючи одночасно в двох сферах – правовому полі держави як вищий навчальний заклад і канонічному полі Католицької Церкви – як університет католицький, і водночас спричинятися до розвитку екуменічного діалогу. Загалом освіта в УКУ базується на двох вже названих принципах східного богослов'я: патристичному і літургійному, що є втіленням вимог Концепції богословської освіти УГКЦ. Основні завдання УКУ намагаємось сформулювати так: а) евангелізаційна місія; б) збагачення академічного дискурсу; в) міждисциплінарна інтеграція та етично-практична перспектива наукових досліджень; г) пізнання істини й університетське виховання; д) участь у світовому і внутрішньоукраїнському екуменічному та культурному діалозі; е) виконання функції світового українського форуму задля консолідації національних, культурних, освітніх, богословських здобутків.

Торкнувшись питання міждисциплінарної інтеграції, стає зрозумілим, що метод богословлення в УКУ відповідає духовно-інтелектуальній і культурній традиції нашого народу і Церкви. Найбільш притаманною засадою в цьому сенсі для українського богослов'я є літургійний принцип, оскільки саме літургія є шляхом богоспілкування і богопізнання. У літургії знаходиться неповторний синтез святоотцівського, літургійного, духовного й богословського компонентів нашої християнської традиції. На підставі літургійного богословського методу відкривається можливість цілісного пізнання. Міждисциплінарна інтеграція в УКУ реалізується в тому, що богословський факультет є тлом для гуманітарної освіти, а літургія є джерелом і серцем як для богословського, так і для філософських і гуманітарних дисциплін. Отже, завдяки цьому і здійснюється втілення як літургійного, так і патристичного принципів східного богослов'я.

Щодо назви УКУ, то вона частково віддзеркалює ідентичність українського богослов'я, проте, з еклезіологічної точки зору, дискусії про назву університету, як, зрештою, й УГКЦ в цілому, поки що у перспективі подальшого розвитку українського богослов'я.

Проаналізувавши Статут УКУ, затверджений Верховним Архієпископом Української Греко-Католицької Церкви Любомиром (Гузаром), здійснено спробу співставити його з Концепцією богословської освіти УГКЦ, щоб висвітлити відповідності концептуальних засад Статуту до Концепції. У результаті дослідження цього питання з'ясовано, що основне концептуальне навантаження несе преамбула Статуту. Вона віддзеркалює такі засадничі вимоги Концепції: 1) історична; 2) еклезіологічна; 3) екуменічна; 4) богословська; 5) академічна; 6) суспільна.

Ми свідомі того, що ця праця не охоплює в повноті запропонованої тематики, оскільки це лише спроба певного дослідження з метою подальшого глибшого вивчення. Ця дипломна

робота є лише мінімальним внеском до ширшого вивчення проблематики богословської освіти в Україні. Саме тому вважаємо, що необхідно більш докладно досліджувати і вивчати як історичний досвід у цій сфері, так і концептуальні системи сьогодення для формування найбільш притаманної та ефективної системи богословської освіти в Україні, зокрема в УКУ. Варто було б дослідити питання історично-генеалогічного походження УКУ в порівнянні з Києво-Могилянською Академією, оскільки остання у своїх початках стояла на католицьких (у широкому значенні) засадах, поєднуючи свою давньоруську східнохристиянську ідентичність з академічністю єзуїтських шкіл. Окрім того, необхідно детально проаналізувати навчальні програми факультетів УКУ, подати більш систематичний і концептуальний виклад міждисциплінарної інтеграції. Потрібно також дослідити, чи насправді назва УКУ віддзеркалює ідентичність українського богослов'я та Церкви, більш докладно з'ясувати, яким повинен бути УКУ в порівнянні з католицькими університетами Заходу. Перед нами ще дуже багато відкритих питань із пропонованої тематики. Їх дослідження надзвичайно актуальне в наш час, адже богословська освіта в Україні перебуває на стадії розвитку, і саме від нашого зацікавлення подібними питаннями залежить інтенсивність цього процесу. Сподіваємося, що наше дослідження послужить, щонайменше, спонукою до зацікавлення пропонованою тематикою задля застосування актуального досвіду і побудови більш ефективної системи богословської освіти, зміцнення вже існуючих і творення нових богословських навчальних закладів в Україні.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історичний розвиток богословської освіти в Україні та УГКЦ зокрема	
1.1. Богословська освіта в Україні періоду від Хрещення Русі до заснування Богословської Академії у Львові	8
1.2. Богословська освіта у Львівській Богословській Академії:	
1.2.1. Богословська Академія у Львові (від заснування до ліквідації)	13
1.2.2. Відновлена Львівська Богословська Академія	19
1.3. Огляд Концепції богословської освіти УГКЦ	23
Розділ 2. Концепція освіти Українського Католицького Університету	
2.1. Мета і завдання УКУ:	
2.1.1. Загальні концептуальні ідеї	32
2.2. Назва УКУ як віддзеркалення концептуальних напрямів діяльності закладу	39
2.2. Метод богословлення та міждисциплінарна інтеграція в УКУ	41
2.3. Статут УКУ як спосіб реалізації мети і завдань української богословської освіти	44
Висновки	50
Список використаної літератури	56